

พระพุทธศาสนากับกฎแห่งกรรม Buddhism and Law of Karma

สรวิษฐ์ วงษ์สอาด

กมลพร คิ้มแทน

Sorawit Wongsaaad

Kamonporn Kimnae

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University,

Thailand Buddhaphanya Sri Thawarawadee Buddhist College

Corresponding Author Email: sorawit062231@gmail.com

Received: 2025-05-22 Revised: 2025-08-28 Accepted: 2025-08-28

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์จะศึกษาเรื่อง “พระพุทธศาสนากับกฎแห่งกรรม” พบว่า กฎแห่งกรรมที่ก่อให้เกิดขึ้นกับทุกคน ทุกชั้นวรรณะ กฎแห่งกรรมนี้ยุติธรรมเสมอ เพราะสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ โดยการจำแนกสัตว์ให้เลวและดีต่างกันที่เกิดจากกรรมทางกายกรรมทางวจี และกรรมทางมโน เมื่อกรรมครบทั้ง 3 ทวาร ที่เกิดขึ้นกับทุกคนเพราะกรรมที่ต่างกัน ผู้ทำได้ดี ผู้ทำชั่วได้ชั่ว บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้น ผู้ประพฤติกายทุจริตจะไปเกิดในอบายภูมิ เพราะกรรมยังส่งผลถึงสุขภาพของคน คือ บางคนมีอายุสั้น เพราะชอบฆ่าสัตว์ ขาดความกรุณาบางคนมีโรคภัยพญ์น้อย เพราะไม่ทำทานแก่สมณะหรือพรหมณ์ บางคนมีตระกูลต่ำ เพราะเป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง บางคนโง่ เพราะไม่ชอบแสวงหาความรู้ ทำโดยการประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ ในชีวิตประจำวัน ทำกิจกรรมด้วยการสร้างจิตสำนึกต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อศาสนา ด้วยการตัดรากเหง้าต้นหาสู่ความเป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาได้

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา, คำสอน, กฎแห่งกรรม

Abstracts

This article aims to study the topic “Buddhism and Law of Karma” and find that the law of karma that happens to everyone, every class and caste, this law of karma is always fair. Because all beings have karma. By classifying animals into different types of bad and good that arise from physical karma, verbal karma, and mental karma. When all three gates of karma are completed, that happens to everyone because of different karma. Those who do good will get good, and those who do bad will get bad. Whatever a person sows, so will he reap. Those who behave dishonestly will be reborn in the realm of evil. Because karma also affects people’s health, that is, some people have a short lifespan. because he likes to kill animals Some people lack kindness and have little wealth. because he did not give alms to monks or Brahmins Some people have low family backgrounds. Because they are harsh and arrogant. Some people are stupid because they do not like to seek knowledge. Do it by behaving honestly in body, speech, and mind in daily life. Do activities by create awareness of yourself, society, and religion by cutting off the roots of your desire to become a noble person in Buddhism.

Keywords: forest conservation, ecology, Tripitaka

บทนำ

คำว่า “กรรม” ในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง “การกระทำ” หรือ “กิจกรรม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 18 :1516) ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นกายกรรม วจีกรรม หรือมนกรรม หากเป็นการกระทำที่มีเจตนา ย่อมส่งผลตามหลักแห่งเหตุและผลที่เรียกว่า “กฎแห่งกรรม” โดยพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระบาลีว่า “เจตนาหัง ภิกขเว กัมมัง วทามิ” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่าเจตนาเป็นกรรม” (อง. ฉกก. (บาลี) 464/334/11, อง. ฉกก. (ไทย) 411/334/11) ซึ่งหมายความว่า กรรมคือการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือความตั้งใจจะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว ในทางตรงกันข้าม หากเป็นการกระทำที่ไม่ประกอบด้วยเจตนา ย่อมไม่จัดว่าเป็นกรรม แต่จัดว่าเป็น “กิริยา” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต

โต), 4 :1538) เช่น การเดินไปโดยไม่ตั้งใจแล้วเหยียบสัตว์เล็กให้ตาย แม้ผลจะเกิดขึ้นจริง ก็ไม่ถือว่าเป็นกรรม เพราะไม่มีเจตนาจะฆ่า ดังนั้น กิริยาให้ผลเป็นเพียงปฏิกิริยา ส่วนกรรมให้ผลเป็น “วิบาก” (พุทธทาสภิกขุ, (นามแฝง), มปป: 7) อันเป็นผลของเจตนาที่กระทำไว้ กรรมที่มีเจตนา จึงเป็นเรื่องของสังขาร คือ ความจริงตามธรรมชาติ ซึ่งปรากฏในรูปของกระบวนการแห่งเหตุและผล อันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมที่มองเห็นและสัมผัสได้ หรือเป็นนามธรรม เช่น ความคิด จิตใจ ความรู้สึก สิ่งเหล่านี้ล้วนตกอยู่ในกฎแห่งธรรมชาติที่เรียกว่า “นิยาม” หมายถึง ความแน่นอนทางธรรมชาติ ในพระพุทธศาสนา ได้แบ่งนิยามหรือกฎธรรมชาติออกเป็น 5 ประการ ได้แก่ 1) อุตุนิยาม คือ กฎแห่งธรรมชาติทางวัตถุ เช่น ลม ฝน ไฟ ฯลฯ 1) พีชนิยาม คือ กฎของพืชและสิ่งมีชีวิต 3) จิตตนิยาม คือ กฎแห่งกระบวนการทางจิต 4) กรรมนิยาม คือ กฎแห่งกรรม 5) ธรรมนิยาม คือ กฎทั่วไปของธรรมชาติและความจริงสูงสุด จากทั้งห้านี้ กรรมนิยามหรือกฎแห่งกรรม เป็นหนึ่งในกฎธรรมชาติที่ว่าด้วยการกระทำของมนุษย์ที่มีเจตนา และผลของการกระทำนั้นไม่สามารถแยกจากกันได้ กล่าวคือ เมื่อมีกรรม ย่อมต้องมีผลของกรรม หรือ “วิบากกรรม” ตามมาโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม กรรมนิยามถือเป็นเรื่องของ “อจินไตย” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่อยู่นอกเหนือวิสัยของปุถุชนทั่วไปจะเข้าใจหรือพิสูจน์ได้ด้วยตรรกะหรือประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่อยู่เหนือกว่าการรับรู้เชิงสมมุติบัญญัติและจัดอยู่ในหมวดของปรมัตถ์บัญญัติ หรือความจริงสูงสุดที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเกิดความสนใจศึกษาเรื่อง “พระพุทธศาสนากับกฎแห่งกรรม” เพื่อทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับกรรมที่ประกอบด้วยเจตนา และกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นกระบวนการให้ผลของการกระทำ เพราะในท้ายที่สุดแล้ว การกระทำใด ๆ ของมนุษย์เมื่อมีเจตนา ย่อมมีอาจหลีกเลี่ยงผลของกรรมนั้นได้

หลักคำสอนเรื่องกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

1. กรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ในพระพุทธศาสนา “กฎแห่งกรรม” ถือเป็นหลักธรรมสำคัญที่อธิบายความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ โดยพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนใน “จุฬกัมมวิภังคสูตร” (ส.ส.(บาลี) 333/903/15 ; ส.ส.(ไทย) 317-316/903/15) ซึ่งเป็นพระสูตรที่ทรงแสดงแก่สุภมาณพ โตทยยบุตร เพื่อไขข้อสงสัยเกี่ยวกับความแตกต่างของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ โดยแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างเหล่านั้นมิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เกิดจากกรรมหรือการกระทำในอดีตที่สั่งสมไว้ของแต่ละบุคคล ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ

ตน เป็นทนายแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ทราบและประณีต” (ม.อ. (บาลี) 376/581/14, ม.อ. (ไทย) 313/581/14) หมายความว่า กรรมนั้นเป็นปัจจัยหลักในการจำแนกความต่างของชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นความร่ำรวยหรือยากจน ความมีชื่อเสียงหรือไร้ศักดิ์ศรี ตลอดจนสุขภาพ รูปลักษณ์ และสติปัญญา เพราะพระพุทธเจ้าทรงตอบคำถามของสุภมาณพที่สงสัยว่าเหตุใดจึงมีความแตกต่างกันในหมู่มนุษย์ ทรงตอบเป็นลำดับ 7 คู่ 14 ข้อ (ม.อ.(บาลี) 381-376/595-581/14, ม.อ.(ไทย) 31-313/595-581/14) ซึ่งล้วนแต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างกรรมเก่ากับผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น คนที่มีอายุสั้นในชาตินี้เป็นผลจากการฆ่าสัตว์ในชาติก่อน ส่วนคนที่อายุยืนเพราะเคยเว้นจากการเบียดเบียนสัตว์ คนที่ร่ำรวยในชาตินี้ เพราะเคยทำทานในอดีต ขณะที่ผู้ยากจนเคยตระหนี่ ดังที่พระองค์ทรงอธิบายถึงเหตุของการทำกรรมว่า เกิดจากโลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นต้นเหตุของอกุศลกรรม โดยกรรมที่เกิดจากอำนาจของกิเลสทั้งสามนี้ย่อมให้ผลในที่แตกต่างกันทั้งในปัจจุบันชาติ หรือในชาติภพหน้า ทั้งยังสามารถแบ่งกรรมออกเป็นกรรมที่ให้ผลทันที (ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม) กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า (อุปปัชชเวทนียกรรม) และกรรมที่ให้ผลในลำดับถัดไป (อปรapraveทนียกรรม) (อง.ติก.(บาลี) 171/473/10, อง.ติก.(ไทย) 160/473/10) ในพระสูตรนี้ จึงชี้ให้เห็นว่าทุกการกระทำมีผล และผลแห่งกรรมนั้นจะสะท้อนกลับมายังผู้กระทำอย่างแน่นอน ความแตกต่างในชีวิตมนุษย์จึงไม่ควรถูกมองว่าเป็นเรื่องของโชคชะตา หรือพรหมลิขิต แต่ควรเข้าใจว่าเป็นผลจากการกระทำของตนเองในอดีต ไม่ว่าในชาตินี้หรือในชาติก่อน เพราะพระสูตรนี้มุ่งให้มนุษย์เห็นคุณค่าของการกระทำดี หลีกเลี่ยงการกระทำชั่ว และไม่ดูแลกรรมดีเล็กๆ น้อยๆ ว่าไม่มีผล เพราะกรรมทุกอย่างย่อมให้ผลในเวลาที่เหมาะสม จึงควรดำรงตนด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ตามหลักไตรสิกขา เพื่อเป็นทางออกจากวงจรของกรรม และก้าวเข้าสู่การหลุดพ้น

สรุปได้ว่า จูฬกัมมวิภังคสูตรเป็นพระสูตรที่สื่อถึงกฎแห่งกรรมอย่างลึกซึ้ง โดยแสดงให้เห็นถึงความเป็นธรรมของจักรวาลว่าไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยไร้เหตุผล ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิตล้วนมีที่มาและผลของกรรมเป็นเบื้องหลัง การเข้าใจหลักกรรมจึงเป็นหนทางสำคัญที่นำไปสู่การตื่นรู้ มีสติ และการดำเนินชีวิตอย่างมีปัญญาในพุทธธรรม

2. กรรมในฐานะที่ปากฎอยู่ในธรรมชาติ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาที่สอนให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติของชีวิตอย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยมีหลักสำคัญที่ว่า “สรรพสิ่งทั้งหลายย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัย” ซึ่งหลักการนี้เรียกว่า “อิทัปปัจจยตา” หมายถึง ความที่สิ่งหนึ่งเกิดขึ้นได้เพราะมีสิ่งหนึ่งเป็นปัจจัยเกื้อหนุน ทุกสิ่งล้วนมีที่มา ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยไร้เหตุ และไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่โดยลำพังในพระพุทธศาสนา ได้จัดระเบียบ

แห่งความเป็นไปของธรรมชาติไว้อย่างชัดเจนผ่านหลักที่เรียกว่า “นิยาม 5” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 113 :1558) หรือ กฎธรรมชาติ 5 ประการ (สมภาร พรหมทา, 75 :1540) ได้แก่ อุตุนิยาม พินนิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยาม และ ธรรมนิยาม (ที.ม.อ. (บาลี) 16/17/1) ในบรรดานิยามทั้ง 5 นี้ “กรรมนิยาม” เป็นนิยามที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์มากที่สุด เพราะมนุษย์มีเจตนา สามารถเลือกกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ และย่อมได้รับผลจากการกระทำนั้นไม่ว่าดีหรือชั่ว ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน” นั้นหมายถึง กรรมจะเป็นปัจจัยกำหนดอนาคตของมนุษย์ ทั้งในแง่สุขหรือทุกข์ ยศถาบรรดาศักดิ์ ความฉลาด รูปร่างหน้าตาชาติกำเนิด ฯลฯ สำคัญยิ่งไปกว่านั้น กฎแห่งกรรมไม่ใช่เรื่องของความเชื่อ แต่เป็นความจริงตามธรรมชาติ ไม่ว่ามนุษย์จะรับรู้หรือไม่เชื่อถือ กฎนี้ก็ยังคงมีอยู่และทำงานตามกลไกของมันอย่างเป็นระเบียบ ดังที่พระพุทธดำรัสที่ว่า “อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคทานิ อุนุปาทา วา ตถาคทานิ จิตฺตา วา สา ธาตุ ธัมมภูตฺติตา ธัมมณิยามตา” แปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ไม่ว่าตถาคตทั้งหลายจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ธรรมชาติของธรรม ย่อมตั้งอยู่ตามกฎธรรมดาคือ ความเป็นระเบียบแห่งธรรม ความเป็นไปตามกฎของธรรม” (พระธรรมปิฎก (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต), 14 :1537) กล่าวคือ กฎแห่งธรรมะนั้นมีอยู่เป็นนิจรันดร์ ไม่ขึ้นอยู่กับว่าพระพุทธเจ้าจะมาประกาศหรือไม่ ความจริงก็คงเป็นความจริงอยู่แน่นอน ดังนั้น การเข้าใจกฎแห่งกรรมและนิยาม 5 ย่อมนำไปสู่ความตื่นรู้ในธรรมชาติของชีวิต และส่งเสริมให้มนุษย์ดำรงชีวิตด้วยปัญญา มีสติ รับผิดชอบต่อการกระทำของตน เพื่อสร้างอนาคตที่ดีงาม และเพื่อความหลุดพ้นในที่สุด

ดังนั้นในพระพุทธศาสนา “กรรม” ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นสิ่งควบคุมทุกอย่างในชีวิตมนุษย์อย่างที่หลายคนเข้าใจผิด แต่ถือเป็นเพียงหนึ่งใน “กฎธรรมชาติ” เท่านั้น กฎนี้เรียกว่า “กรรมนิยาม” หรือกฎแห่งกรรม ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล เช่นที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” อย่างไรก็ตาม กรรมนิยามเป็นเพียงหนึ่งในห้าของกฎธรรมชาติที่พระพุทธศาสนารับรองไว้ คือ “นิยาม 5” ประกอบด้วย อุตุนิยาม พินนิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยาม และธรรมนิยาม การเข้าใจนิยามทั้ง 5 ช่วยให้ผู้ปฏิบัติไม่ยึดติดกับความคิดที่ว่า “ทุกอย่างล้วนเป็นผลของกรรม” เพราะในความเป็นจริงปรากฏการณ์ทั้งหลายสามารถเกิดขึ้นได้จากเหตุปัจจัยอื่น ๆ ด้วย เช่น โรคภัยไข้เจ็บ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า มีสาเหตุได้หลายอย่าง เช่น เกิดจากการใช้ร่างกายไม่เหมาะสม (กายกรรม) จากสภาพแวดล้อม (อุตุนิยาม) จากเสมหะหรือน้ำดี (ธาตุภายในร่างกาย) และแม้แต่จากกรรมเก่า (กรรมนิยาม) โดยในหลายกรณีโรคเกิดจากการผสมกันของหลายปัจจัย หรือ “สมุฏฐาน” ที่สัมพันธ์กันตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งเป็นทฤษฎีสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ “ปฏิจจสมุปบาท” หรือ “หลักอิทัปปิจจยตา” ที่อธิบายว่า ทุกสิ่งล้วนเกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัย ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยลอย ๆ หรือไม่มีเหตุ เมื่อมีเหตุ ผลก็เกิดขึ้น และเมื่อเหตุหมด ผลก็ย่อมดับไป หลักนี้เน้นว่าไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่ได้โดยปราศจากปัจจัย เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปล้วนสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ในทางปฏิบัติ พระพุทธเจ้าทรงแสดง “ปฏิ

จกสมุปาบท” ในรูปแบบที่หลากหลาย ไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นจาก “อริชชา” ทุกครั้ง บางครั้งอาจเริ่มจาก “อุปาทาน” แล้วสวย้อนขึ้นไปหาต้นตอคือ “อริชชา” ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมต่อผู้ฟังในสถานการณ์นั้น ๆ อย่างใน “จูฬสีหนาทสูตร” ทรงเริ่มแสดงจากอุปาทานเพื่อให้ผู้ฟังเห็นถึงความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เมื่อสามารถละอริชชาได้ วิชชาย่อมเกิดขึ้น เป็นเหตุแห่งความหลุดพ้น (วิมุตติ) จากสังสารวัฏ และเข้าสู่ภาวะแห่งความสิ้นสุดของทุกข์ (ม.ม. (ไทย) 141-139/145/11) ดังนั้น การเข้าใจว่ากรรมเป็นเพียงหนึ่งในกฎธรรมชาติ ไม่ใช่กฎทั้งหมด ย่อมทำให้เรามองโลกและชีวิตอย่างมีเหตุผล รอบคอบ และเที่ยงธรรมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้สามารถเข้าใจทุกข์ สุข หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องกับความเป็นจริง มีชีวิตติดหรือโทษกรรมเพียงอย่างเดียว ความเข้าใจในหลักนิยาม 5 และปฏิจจสมุปาบทนี้ จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การรู้แจ้ง และการหลุดพ้นจากวัฏสงสารอย่างแท้จริง (ม.ม. (ไทย) 419-417/396/11)

กล่าวสรุปได้ว่า สรุปได้ว่า กฎแห่งกรรม (กรรมนิยาม) เป็นเพียงหนึ่งในห้านิยาม หรือกฎแห่งธรรมชาติที่ใช้ในการอธิบายเหตุและผลของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก ความเข้าใจเช่นนี้ทำให้เราไม่ด่วนสรุปว่าสิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นกับบุคคลหนึ่ง ๆ เป็นผลของกรรมในอดีตเสมอไป หากแต่ควรพิจารณาให้รอบด้านตามหลักนิยาม 5 นี้สามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมีสาเหตุจากกรรม ประมาท หรือปัจจัยอื่นหรือไม่ ดังตัวอย่างเช่น กรณีครอบครัวหนึ่งซึ่งพ่อมีอาชีพล่าสัตว์ และในวันหนึ่งเขาได้ให้ลูกซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์กลับบ้าน ระหว่างทางฝนตกถนนลื่น ส่งผลให้ลูกตกจากรถและเสียชีวิต กรณีเช่นนี้ไม่ควรรีบด่วนตัดสินว่าเป็นกรรมเก่าเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องพิจารณาจากหลายปัจจัย เช่น สภาพอากาศ ความประมาท การไม่ใช้เครื่องป้องกัน และสภาพถนน ล้วนเป็นปัจจัยที่อยู่ในกรอบของนิยาม 5 ด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น การเข้าใจและใช้หลักนิยาม 5 เป็นแนวทางในการพิจารณากรรม จึงทำให้เรามองเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ลดความมมงาย และสามารถพัฒนาแนวคิดที่เป็นกลางต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างมีปัญญา

3. กรรมในฐานะที่ปรากฏอยู่ในสังสารวัฏ

กฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมสำคัญที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับแนวคิดเรื่องสังสารวัฏ กล่าวคือ กรรมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์โลกในภพภูมิต่าง ๆ ตลอดกาลนาน เพราะชีวิตเพียงชาติเดียวนั้นสั้นเกินกว่าจะเห็นผลของกรรมทั้งหมดได้ การอธิบายพฤติกรรมและชะตากรรมของบุคคลโดยมองเพียงชาติปัจจุบันจึงไม่สามารถคลี่คลายข้อสงสัยที่ว่า เหตุใดคนดีจึงประสบทุกข์ลำบาก ในขณะที่คนชั่วบางคนกลับมีชีวิตที่สุขสบายได้ (วคิน อินทสระ, 63 :1540) ดังที่คำอธิบายผ่านแนวคิดเรื่องกรรมในอดีตชาติ โดยกล่าวว่า บุคคลผู้ที่เสวยทุกข์ในชาตินี้อาจได้รับผลจากกรรมชั่วในอดีต ส่วนผู้ที่ทำกรรมดีในอดีต แม้ยังไม่ปรากฏผลในชาตินี้ ก็จะได้รับผลในชาติต่อไป เช่นเดียวกัน คนชั่วที่กำลังเสวยสุข ก็อาจเป็นเพราะผลกรรมดีในอดีตที่ยังส่ง

ผลอยู่ แต่เมื่อกรรมดีหมดไป กรรมชั่วก็จะให้ผลในอนาคต กฎแห่งกรรมจึงเป็นธรรมชาติที่เที่ยงตรง ไม่ลำเอียง ไม่ขึ้นกับความเชื่อของใคร เพราะว่าหลักฐานในพระไตรปิฎกยืนยันเรื่องสังสารวัฏไว้อย่างชัดเจน เช่น ใน ดิग्ฆสมัตตสูตร (ส.นิ. (บาลี) 181-180/136/16, ส.นิ. (ไทย) 117-116/136/16) ตรัสว่าสัตว์ทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดมาแล้วนานแสนนานจนไม่สามารถรู้เบื้องต้นและปลายของสังสารวัฏได้ และใน มาตุสูตร (ส.นิ. (บาลี) 181/137/16, ส.นิ. (ไทย) 117/137/16) ก็กล่าวว่า สัตว์โลกทั้งหลายในสังสารวัฏเคยมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ มาก่อน เช่น เคยเป็นมารดา บิดา พี่น้อง ฯลฯ แสดงให้เห็นว่าการเวียนว่ายตายเกิดนั้นยาวนานและต่อเนื่องจนยากจะหาขอบเขตได้ นอกจากนี้ ยังปรากฏในภยเกรวสูตร (ม.ม. (ไทย) 34-33/34/11) ถึงพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้าในการตรัสรู้ด้วยวิชา 3 คือ 1) บุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ การระลึกชาติได้ 1) จุตูปปาตญาณ คือ การรู้การตายและการเกิดของสัตว์ทั้งหลายตามกรรม และ 3) อาสวักขยญาณ คือ ญาณที่ทำให้สิ้นอาสวะและบรรลुพระอรหันตผล แสดงให้เห็นว่ามิทั้งชาติอดีต ชาติอนาคต และภพภูมิต่าง ๆ อย่างนรก สวรรค์ ฯลฯ ที่สัตว์โลกเวียนว่ายไปตามกรรม (ม.ม. (ไทย) 43-41/54-51/11) ดังนั้นการเข้าใจเรื่องกรรมและสังสารวัฏจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการเข้าใจชีวิตในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และสามารถคลี่คลายข้อสงสัยเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคในชีวิตของผู้คนได้อย่างมีเหตุมีผลตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาอธิบายหลักกรรมไว้อย่างลึกซึ้ง โดยสัมพันธ์แนบแน่นกับแนวคิดเรื่องสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิด สัตว์ทั้งหลายเมื่อยังไม่สิ้นกิเลส ย่อมต้องเวียนว่ายไปในภพภูมิต่าง ๆ ตามแรงกรรมที่ได้กระทำไว้ ซึ่งมีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ผลของกรรมนั้นจึงไม่จำกัดอยู่เพียงในชาติปัจจุบัน แต่สามารถส่งผลต่อเนื่องไปยังภพชาติอื่น ๆ ได้อีกอย่างสุดประมาณ

ในพระสูตรหลายแห่ง เช่น อุกุศลสูตร (อง.ติก. (ไทย) 395/147/10) ได้กล่าวถึงการที่สัตว์ต้องไปเกิดในนรกเพราะได้ทำความชั่ว ขณะที่พระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า ภพภูมิที่สัตว์สามารถไปเกิดได้นั้นมีถึง 31 ภูมิ ครอบคลุมตั้งแต่ตนรก เปรต อสุรกาย มนุษย์ สวรรค์ 6 ชั้น รูปพรหม 16 ชั้น และอรูปพรหม 4 ชั้น สัตว์ทั้งหลาย รวมถึงพระพุทธเจ้าเอง เคยเวียนว่ายไปในภพภูมิเหล่านี้โดยไม่อาจนับชาติภพได้ เว้นแต่ สุทธาวาสภูมิ อันเป็นภูมิของพระอนาคามีผู้ได้จุตถุถกมาน ซึ่งพระองค์ตรัสไว้ใน มหาสีหนาทสูตร (ม.ม. (บาลี) 114-113/160/11, ม.ม. (ไทย) 163/160/11) ว่าเป็นเพียงภูมิเดียวที่พระองค์ไม่เคยไปเกิด เพราะการบังเกิดในภูมินั้นนำไปสู่การบรรลุพระอรหันต์และปรินิพพาน ดังนั้นวิญญูะของชีวิตในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยไตรวิญญู ได้แก่ กิเลสวิญญู กรรมวิญญู และวิปากวิญญู อันเป็นกลไกของสังสารจักรตามหลักปฏิจจสมุปบาท กล่าวคือ กิเลสเป็นแรงขับให้กระทำความผิด เมื่อทำความผิดแล้ว กรรมย่อมให้ผลคือวิบาก และหากยังมีปัจจัยคือกิเลสและกรรมอยู่ การเกิดก็ย่อมเกิดซ้ำเรื่อยไปเป็นวิญญูะอันไม่มีที่สิ้นสุด สำหรับปุถุชนผู้ยังมีกิเลส ย่อมมีภพภูมิปลายทางที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับกรรมดีหรือกรรมชั่วที่เคยกระทำไว้ หากกรรมดีได้ชองก็จะไปเกิดใน

สุคติภูมิ หากกรรมชั่วได้ชองก็จะตกไปในทุคติภูมิ การให้โอกาสแก่กรรมดีจึงเป็นแนวทางที่พระพุทธศาสนาเน้นย้ำ โดยเรียกรกรรมดีว่า “กุศล” ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดจากปัญญาและความฉลาด (ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์, 160-111 : 1534)

ดังนั้นภูมิที่เกิดใหม่ของสัตว์ยังสัมพันธ์กับความยินดีในกิเลส ได้แก่ ผู้ที่ยินดีในกามจะเกิดในกามภพ ผู้ที่ละกามแต่ยังยินดีในรูปภพจะเกิดในรูปภพ และผู้ที่เจริญอุปภพจะไปเกิดในอรูปภพ หากบุคคลใดสามารถดับกิเลสได้โดยสิ้นเชิง ก็จะเข้าถึงพระนิพพานไม่ต้องเกิดอีก คำว่า “เกิด” ในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้หมายถึงร่างกายไปเกิด แต่เป็นการที่ “วิญญาน” ซึ่งยังมีกิเลส ตัณหา และอุปาทานไปปฏิสนธิในภพใหม่ ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ภาสสูตร ว่า “กรรมเหมือนที่นา วิญญานเหมือนเมล็ดพืช ตัณหาเหมือนยางเหนียวในเมล็ดพืช การเกิดจึงมีขึ้นได้” ซึ่งสอดคล้องกับพระดำรัสที่ว่า “ตณหา โปโนพภวิกา” คือ ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดอีก (อง.ตัก. (ไทย) 300/77/10) เพราะวาสัตว์โลกจึงไปเกิดตามกรรมที่ตนกระทำไว้ในหนึ่งน “กำเนิด 4” ได้แก่ ชลาพุชะ (เกิดในครรภ์) อัมพชะ (เกิดในไข่) สังเสทชะ (เกิดจากความชื้น) และโอปปาติกะ (เกิดผุดขึ้นทันที) ซึ่งเป็นการจำแนกการเกิดตามลักษณะของจิตวิญญานที่เวียนว่ายในวัฏสงสาร (ม.ม. (บาลี) 113/151/11, ม.ม. (ไทย) 151/151/11)

กล่าวโดยสรุป กฎแห่งกรรมจึงเป็นกลไกที่ขับเคลื่อนสังสารวัฏอย่างต่อเนื่อง สัตว์ทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดไปตามกรรมที่ตนกระทำไว้ แต่การเวียนว่ายตายเกิดนี้สามารถยุติลงได้โดยการเจริญไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อดับเหตุแห่งทุกข์คือกิเลส และเข้าสู่หนทางแห่งอริยมรรค อันเป็นวิถีแห่งการหลุดพ้นจากวัฏฏะอันยาวนานนี้ได้ในที่สุด

การวินิจฉัย กรรมดี กรรมชั่ว และการให้ผลของกรรมกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

1. การวินิจฉัยกรรมดีและกรรมชั่ว

พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยหรือพิจารณาความดีและความชั่วไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถจำแนกการกระทำต่าง ๆ ได้อย่างมีหลักการ โดยหลักเกณฑ์เหล่านี้สามารถจำแนกออกเป็น 2 แนวทางใหญ่ คือ 1) การวินิจฉัยโดยอิงหลักกรรมดีกรรมชั่ว และ 2) การวินิจฉัยโดยพิจารณาร่วมจากปัจจัยภายในและภายนอก การวินิจฉัยตามหลักกรรมดีและกรรมชั่ว เป็นการพิจารณาโดยตรงตามคำสอนเรื่องกุศลและอกุศล ซึ่งสามารถแบ่งย่อยได้เป็น 2 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1.1) การพิจารณามูลเหตุของเจตนา ซึ่งพิจารณาว่าการกระทำนั้นมีรากฐานมาจาก “กุศลมูล” หรือ “อกุศลมูล” หากมีเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล ได้แก่ อโลภะ (ไม่โลภ), โอทสะ (ไม่โกรธ), และ อโมหะ (ไม่หลง) ถือเป็นกรรมดี ในทางตรงข้าม หาก

เจตนาเกิดจากอกุศลมูล ได้แก่ โลภะ (ความโลภ), โทสะ (ความโกรธ), และ โมหะ (ความหลง) ก็ถือว่าเป็นกรรมชั่ว 1.2) การพิจารณาภาวะหรือผลกระทบต่องิตใจและชีวิต ว่าการกระทำนั้นส่งเสริมคุณภาพของจิตหรือไม่ เช่น ทำให้จิตสงบ ปลอดโปร่ง ผ่องใส เป็นสุข หรือในทางตรงกันข้าม ทำให้จิตขุ่นมัว เศร้าหมอง ไร้สมรรถภาพ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นส่งผลให้ “กุศลธรรม” เจริญงอกงามหรือเสื่อมถอย และส่งผลอย่างไรต่อ “อกุศลธรรม” ตลอดจนมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพหรือพฤติกรรมโดยรวมของบุคคล การวินิจฉัยร่วมกรรมดีและกรรมชั่วเป็นการประเมินอย่างรอบด้านทั้งจากภายในตนและจากมุมมองของสังคม ซึ่งประกอบด้วย 3 แนวทางย่อย ได้แก่ 2.1) การใช้มโนธรรมพิจารณาตนเอง โดยดูว่าการกระทำนั้นตนเองสามารถยอมรับหรือตำหนิตนเองได้หรือไม่ รวมถึงการกระทำนั้นบั่นทอนความเคารพตนเองหรือไม่ 2.2) การพิจารณาความยอมรับจากบุคคลผู้รู้ หรือวิญญูชน ซึ่งหมายถึงการพิจารณาว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่นักปราชญ์หรือบัณฑิตผู้รู้ชื่นชม ยอมรับ หรือกลับตำหนิ วิจาร์ณว่าไม่ควรทำ 2.3) การพิจารณาลักษณะและผลของการกระทำ โดยวิเคราะห์ว่าการกระทำนั้นมีลักษณะอย่างไร ส่งผลดีหรือร้ายต่อผู้อื่นและตนเองอย่างไรในระยะสั้นและระยะยาว หลักเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ใน การพิจารณาความดีความชั่ว มิได้จำกัดเฉพาะที่เจตนาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอก ทั้งต่อตนเองและสังคม จึงเป็นแนวทางที่สามารถใช้ในการวินิจฉัยพิจารณาการกระทำได้อย่างรอบด้าน ลึกซึ้ง และเป็นธรรม

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาได้วางหลักเกณฑ์อย่างเป็นระบบสำหรับการพิจารณาความดีความชั่ว เพื่อใช้จำแนกการกระทำต่าง ๆ ออกเป็น 2 แนวทางสำคัญ ได้แก่ การวินิจฉัยตามหลักกรรมดีกรรมชั่ว และการวินิจฉัยร่วมโดยพิจารณาปัจจัยภายในและภายนอก แนวทางแรกเน้นเจตนาเป็นหลัก หากเจตนามาจากกุศลมูล ได้แก่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ถือเป็นการดี แต่ถ้ามาจากอกุศลมูล เช่น โลภะ โทสะ โมหะ ถือเป็นการชั่ว นอกจากนี้ยังพิจารณาผลกระทบต่องิตใจว่าทำให้จิตสงบ ผ่องใส หรือเศร้าหมอง และส่งเสริมหรือบั่นทอนกุศลธรรม ส่วนแนวทางที่สองเป็นการพิจารณาโดยใช้มโนธรรมตนเอง ความเห็นของวิญญูชน และผลลัพธ์ของการกระทำ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ภาพรวมที่รอบด้านทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนต่อสังคม ตามมาตรฐานแห่งความดีตามพระพุทธองค์มุ่งเน้นที่การลดกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ โดยทรงวางลักษณะตัดสินธรรมวินัย 8 ประการ (อง.อญ ก. (ไทย) 331/51/13) เช่น ความคลายกำหนด ความสันโดษ การไม่สะสมกิเลส และความเพียรอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น มาตรฐานนี้เป็นความดีระดับสูงที่มุ่งสู่การพ้นจากวัฏจักรสังสารวัฏ เพราะแม้เกิดในภพที่ดี หากยังอยู่ในวัฏจักรนั้นก็ยังมีทุกข์เจือปน ในขณะที่จิตใกล้ตายนั้น พระพุทธเจ้าทรงเน้นความสำคัญของจิต เพราะจิตที่ยึดมั่นในกุศลจะพาผู้ตายไปสู่สุคติ ขณะที่จิตที่เศร้าหมองด้วยอกุศลจะพาไปสู่ทุรกฏ ตามอิทธิพลของ

อาสันนกรรม ยกตัวอย่างในวัฏฏปมสูตร (ม.ม. (ไทย) 61/70/11) ที่กล่าวไว้ว่า “จิตเต สงกิลฺลฺเห ทุกฺคตํ ปาฏิกงฺขา, จิตเต อสงกิลฺลฺเห สุคฺตํ ปาฏิกงฺขา” หมายถึง จิตเศร้าหมองนำไปสู่ทุกข์ จิตผ่องใสนำไปสู่สุคติ (ม.อ. (ไทย) 419-418/379/14) เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงผลแห่งการให้ทานว่า การให้ทานในสัตว์เดรัจฉานจะได้ผลอานิสงส์ 100 เท่า ในผู้ทุศีล 1,000 เท่า ในผู้มีศีล 100,000 เท่า ในผู้พ้นกิเลสทางกาม 10 ล้านเท่า และในผู้ปฏิบัติเพื่อโสดาปัตติผลจนถึงพระอรหันต์และพระพุทธเจ้า ผลทานยิ่งสูงจนประมาณไม่ได้ เป็นการย้ำถึงความสำคัญของการสะสมบุญในระดับที่สูงขึ้นตามความบริสุทธิ์ของผู้รับ เพราะพระพุทธศาสนาให้แนวทางการพิจารณาความดีความชั่วที่ลึกซึ้ง ครอบคลุมเจตนา ผลกระทบภายในและภายนอก รวมถึงมาตรฐานความดีที่มุ่งเน้นการดับกิเลสและการพ้นทุกข์อย่างแท้จริง

2. การให้ผลของกรรมดีและกรรมชั่ว

การให้ผลของกรรมดีและกรรมชั่วท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้จัดแบ่งระดับการให้ผลของกรรมออกเป็น 4 ระดับ ซึ่งประมวลความได้ ได้แก่ 1) ระดับภายในจิตใจ กรรมทำให้เกิดผลภายในจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว จิตใจย่อมสั่งสมเข้าไปทั้งกุศลธรรมและอกุศลธรรม คุณภาพและสมรรถภาพของจิตมีอิทธิพลปรุงแต่ง ความรู้สึกนึกคิด ความโน้มเอียง ความนิยมชมชอบ ความสุขความทุกข์ ความเข้มแข็ง อ่อนแอ ของจิตใจ ผลในระดับที่ 1 นี้ เป็นผลเฉพาะในแง่จิตใจของบุคคลนั้นๆ เอง ผลในระดับที่ 1 จะสืบเนื่องไปให้ผลในระดับที่ 1 และมีขอบเขตคาบเกี่ยวกัน 1) ระดับบุคลิกภาพ จากผลมาจากในระดับที่ 1 อันเป็นผลภายในจิตใจ จะส่งผลทางด้านบุคลิกภาพเช่น ด้านการสร้างเสริมลักษณะนิสัย การปรุงแต่งความประพฤติ ท่าทีการแสดงออก การวางตนปรับตัว การตอบสนอง ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ต่อสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมทั่วไป ที่จะเห็นได้ชัดว่า ผลในระดับที่ 1 และ 1 ก็คือ ผลภายในจิตใจและบุคลิกภาพนี้เป็นขอบเขตที่กรรมนิยามเป็นใหญ่ ผลทั้ง 1 ระดับนี้นอกจากมีความสำคัญอย่างยิ่งในแง่เฉพาะตัวบุคคลแล้ว ก็ยังมีความสำคัญในแง่ที่เป็นที่มาของวิถีชีวิตของบุคคล อันเป็นระดับที่ 3 อีกด้วย 3) ระดับวิถีชีวิตของบุคคล กรรมชักนำความเป็นไปในชีวิตของบุคคล ส่วนที่เป็นขอบเขตของกรรมนิยาม ก็ต่อเนื่องมาจากผลในระดับที่ 1 และ 1 นั้นเอง เช่นการแสวงหาความสุขหรือระบายทุกข์ภายในของบุคคล ก็จะชักนำให้เขาเข้าไปหาสถานการณ์นั้น ๆ ทำการตอบสนองเช่นนั้น หรือวางท่าที่เช่นไรต่อสิ่งที่ประสบ ฯลฯ เป็นต้น เหล่านี้ทำให้เขาได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา ได้ประสบผลตอบสนองจากภายนอกประสบการณ์ ความเสื่อม ความสำเร็จ ความล้มเหลว ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และความสูญเสียอันตรงกันข้ามที่เรียกว่า “โลกธรรม” ซึ่งเป็นการดำเนินตามวิถีชีวิตของบุคคล ผลระดับนี้อาจแยกมองได้ 1 ด้าน ก็คือ 1) ผลสนองจากปัจจัยด้าน

บุคคลอื่นและสังคม และ 1) ผลสนองจากปัจจัยด้านอื่น ๆ ของสภาพแวดล้อม ที่นอกจากคน ผลกรรมทั้งระดับ 3 ก็คือ ความเป็นไปแห่งวิถีชีวิต พร้อมด้วยผลตอบสนองต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องของกรรมนิยามที่ส่วนมากสืบเนื่องมาจากผลในระดับที่ 1 และ 1 แต่มีสังคมนิยมเข้ามาสัมพันธ์ด้วย ดังนั้นจึงทำให้เกิดความสับสน แล้วก่อให้เกิดปัญหาขึ้น ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นด้วยคนทั้งไปเมื่อมองดูผลของกรรมที่เกิดแก่ตน หรือติดตามดูผู้อื่นว่า ใครทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จริงหรือไม่ เพียงไรนั้น มักจะมองดูเพียงแค่ผลในระดับที่ 3 คือ ความเป็นไปในชีวิตส่วนที่ตอบสนองจากภายนอกเท่านั้น โดยมองข้ามผลในระดับที่ 1 และ 1 ไปเสีย ทั้ง ๆ ที่ผลในสองระดับต้นนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งต่อตัวของมันเอง และต่อผลในระดับต่อไป และ 4) ระดับสังกรรมที่บุคคลและคนทั้งหลายกระทำ ย่อมมีผลต่อความเป็นไปของสังคม เช่น ทำให้เกิดความเจริญ ความเสื่อม ความร่มเย็นเป็นสุข ความทุกข์ยากเดือดร้อนร่วมกันของมวลมนุษยชาติ อย่างเช่นการตัดไม้ทำลายป่า การทำลายสิ่งแวดล้อม ฯลฯ เป็นต้น ในที่สุดผลจากการกระทำเหล่านั้น ก็จะย้อนกลับมาหาตัวมนุษย์เอง จะเห็นได้ว่า ผลกรรมในระดับที่ 4 แม้จะเป็นเรื่องสำคัญ แต่ก็อยู่นอกขอบเขตการพิจารณาใน 3 ระดับข้างต้น สรุปแล้ว ผลของกรรมในระดับที่ 3 มิใช่เกิดจากกรรมนิยามอย่างเดียวทั้งหมด หากแต่มีปัจจัยด้านนิยามและนิยามอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสังคมนิยมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หากมองดูแต่ด้านกรรมนิยามอย่างเดียว ไม่มองปัจจัยด้านอื่นให้ครบถ้วน และไม่รู้จักแยกแยะขอบเขตความสัมพันธ์ระหว่างนิยาม นิยามต่างๆ ก็จะทำให้เกิดความสับสน กระทั่งมีคำกล่าวที่ว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป หรือทำชั่วได้ดี ทำดีได้ชั่วเกิดตามมา แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับมนุษย์แล้ว กรรมนิยามก็ยังคงเป็นแกนกลางที่ขึ้นนำวิถีชีวิตหรือเป็นปัจจัยอันสำคัญที่เป็นตัวกำหนดให้ได้รับผลสนองดีหรือร้ายในชีวิตอยู่อย่างแน่นอน สำหรับผู้ที่ประสบความล้มเหลว หรือมองเห็นผู้อื่นว่าทำดีแล้วไม่ได้ดีนั้น แม้ว่าจะยังไม่ได้ตรวจสอบถึงเหตุปัจจัยในด้านต่าง ๆ ให้ชัดเจนเลยก็ตาม แต่หากจะคิดอย่างง่าย ๆ ว่า ถ้าตนไม่ได้ทำกรรมดีไว้ก็อาจจะแย่งชิงกว่านี้ หรือมองผู้อื่นว่า ถ้าเขาไม่ได้ทำกรรมดีไว้บ้าง เขาก็คงจะลำบากยิ่งกว่านั้นอีกเป็นแน่หากคิดได้ดังกล่าวนี้นี้ ย่อมจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ และมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้ชัดเจนมากขึ้นเป็นลำดับ แม้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นก็ตาม กรรมที่ทำไว้ก็มีใช้จะได้ผลเสียเลย โดยเฉพาะผลในระดับที่ 1 และ 1 คือ ผลภายในจิตใจและผลต่อบุคลิกภาพ ดังที่กล่าวมาข้างต้นย่อมเกิดขึ้นแน่นอน กรรมจึงเป็นเรื่องละเอียดลึกซึ้งและซับซ้อนเกินกว่าวิสัยของผู้ที่ไม่มีญาณอภิญญาจะหยั่งรู้ได้ ถึงแม้ผู้มีญาณอภิญญาที่มีใช้พระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าก็ไม่อาจรู้กรรมได้อย่างถูกต้อง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นที่ทรงรอบรู้กรรมได้ถูกต้อง

เพราะเหตุนี้ กฎแห่งกรรมมีอยู่ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนี้” กรรมดีย่อมให้ผลดี กรรมชั่วย่อมให้ผลชั่ว แต่กรรมมีความสลับซับซ้อนมากกรรม

บางอย่างไม่ปรากฏผลในทันที มันมีระยะพักตัวตามสมควร เหมือนการสุกของผลไม้ย่อมต้องอาศัยเวลา จะให้ผลเมื่อสุกเต็มที่แล้ว การรอคอยผลแห่งกรรมอาจใช้เวลาเป็นร้อยปี พันปีหรือหมื่นปีก็ได้ แต่กรรมก็สามารถหาตัวผู้ทำได้ถูกต้องเสมอ เป็นไปตามพระบาลี ที่ว่า “กल्याณการี กल्याณ ปาปการี จ ปาปก แปลว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” (ส.ส.(ไทย) 374/156/15) จะเห็นได้ว่า ผลแห่งกรรม มี 1 อย่าง คือ 1) ผลภายใน คือ ผลที่เกิดขึ้นแก่จิตใจของผู้ทำ เป็นผลที่แน่นอน และ 1) ผลภายนอก คือ ผลที่มองเห็นได้ง่าย เป็นวัตถุของหรือสิ่งสมมติ เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ หรือทางตรงกันข้าม

เพราะว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธคุณค่าของวัตถุ วัตถุเป็นสิ่งที่จำเป็น เป็นปัจจัย 4 ที่อุดหนุนให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ สัพเพ สัตตา อาหารัญญิติกา สัตว์ทั้งปวงต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาหาร (ขุ.ข. (บาลี) 3/1/15, ขุ.ข.(ไทย) 5/1/15) พระสงฆ์เองซึ่งต้องการวัตถุน้อยที่สุดก็ยังต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้ขาดไม่ได้ แต่ความสำคัญของวัตถุมีขอบเขตของมัน คุณค่าของวัตถุแยกออกได้ 1 ส่วน คือ คุณค่าแท้กับคุณค่ารองคุณค่าแท้ คือ ประโยชน์ใช้สอยของวัตถุ คุณค่ารองคือความหรรษา สวยงาม คุณค่ารองนี้ทำให้เกิดปัญหาแกมนุชย์มากที่สุด วัตถุเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้ คุณค่าของมันก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า... “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคน ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นนำเขาไปสู่สุรบางคนที่ทำบาปเพียงเล็กน้อยเช่นนั้นเหมือนกัน แต่บาปนั้นให้ผลเพียงในปัจจุบันชาตินี้เท่านั้น (ทิฐฐัมมเวทนียกรรม) ไม่ปรากฏผลอีกต่อไป บุคคลเช่นไร ทำบาปเพียงเล็กน้อย แล้วไปนรก? คือบุคคลผู้มีได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต มิได้อบรมปัญญา มีคุณธรรมน้อยใจต่ำบุคคลเช่นนั้นแหละ ทำบาปเพียงเล็กน้อยแล้วไปนรกบุคคลเช่นไร ทำบาปเพียงเล็กน้อย แต่บาปนั้นให้ผลอันแสนเผ็ดเพียงในชาติปัจจุบันแล้วไม่ให้ผลอีกต่อไป ? คือบุคคลผู้มีได้อบรมกายแล้ว อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญา มีคุณธรรมมาก มีใจใหญ่อยู่ด้วยคุณ มีเมตตา เป็นต้น อันหาประมาณมิได้ สุภาจิตที่พระพุทธเจ้าตรัสมานี้ เปรียบเหมือนบุคคลใส่ก้อนเกลือลงไป ในจอกน้ำเล็กๆ น้ำนั้นย่อมเค็มเพราะน้ำน้อย แต่ถ้าใส่ก้อนเกลือนั้นลงไป ในแม่น้ำคงคา น้ำในแม่น้ำคงคาจะไม่เค็มเพราะก้อนเกลือนั้นเลย เพราะน้ำมีมาก ฉะนั้น ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนทำบาปเล็กน้อย บาปนั้นนำเขาไปสู่สุร (เพราะเขามีคุณน้อย) บางคนทำบาปเล็กน้อย บาปนั้นให้ผลเพียงในปัจจุบัน ไม่ให้ผลในชาติต่อไป (เพราะเขามีคุณมาก) ฉะนั้น (อง.ติก.(ไทย) 336/101/10)

กรรมชั่ว ผลก็ชั่ว กรรมดี ผลก็ดี ไม่เคยปะปนกันเลย เวลาที่กรรมชั่วให้ผล กรรมดีก็หลบหน้าไป เวลากรรมดีให้ผล กรรมชั่วก็หลบหน้าไป ไม่เคยให้ผลพร้อมๆ กัน จะเห็นได้ว่า คนที่มีคุณธรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงเพียงเล็กน้อยเหมือนน้ำในถ้วยเล็กๆ เมื่อทำบาปบาปย่อมให้ผลมาก ส่วนคนมีคุณมากเหมือนน้ำในแม่น้ำ เมื่อทำบาป บาปให้ผลเพียงเล็กน้อย หรืออาจไม่ให้ผลเลยก็ได้ คุณธรรมหรือความดีจึงมีอำนาจทำลายบาป ล้างบาปไปในตัว บุคคลยิ่งมีคุณธรรมสูงมากขึ้นเพียงใด โอกาสที่จะล้างบาปหรือละลายบาปก็มีมากขึ้นเพียงนั้น เพราะคุณความดี หรือความบริสุทธิ์ของใจ

นั้น มีคุณสมบัติมีอานุภาพในการทำลายบาป ดังพระพุทธภาษิตว่า “หม้อที่คว่ำ ย่อมคายน้ำออก ไม่ทำให้น้ำไหลเข้าไปข้างใน ฉนใด ผู้อบรมแล้ว ทำโหมากแล้วซึ่งอริยมรรคมีองค์ 8 ก็ย่อมคายบาปคายอกุศลธรรมออก ไม่ให้บาปอกุศลธรรมเข้าไปข้างใน ฉนนั่น” (ส.ม.(ไทย) 83/153/19) จะเห็นได้ว่าหลักพระพุทธศาสนานั้น บาปย่อมล้างได้ด้วยบุญ กรรมชั่วล้างได้หรือละลายได้ด้วยกรรมดี แต่ต้องใช้เวลานาน กุศลกรรมที่แรงๆ เช่น อรหัตตมรรค สามารถลบล้างความชั่วในใจได้หมด และมีอานุภาพห้ามผลแห่งกรรมชั่วเก่าๆ ที่เคยทำมาแล้วได้หมดสิ้น จะให้ผลอยู่บ้างก็เฉพาะเวลาที่ผ่านมีชีวิตอยู่เท่านั้น พอท่านนิพพานแล้วผลกรรมต่างๆ ก็เป็นอโหสิกรรมไปหมดสิ้น บุญหรือบาปที่บุคคลทำแล้วมันติดตามผู้ทำเหมือนเงาตามตัว มองไม่เห็น เมื่อกรรมจะให้ผล บางครั้งกรรมนั้นมาปรากฏในความฝันก่อนก็มี เรียกว่า กรรมนิมิต เป็นหนึ่งในสาเหตุของความฝัน 4 ประการ 1) กรรมนิมิต-กรรมดีหรือกรรมชั่วในอดีตมาให้ผล 1) จิตนิเวรณหรือจิตอาวรณ์-จิตไปผูกพันอยู่กับสิ่งใดหลายๆ ก็อาจฝันถึงสิ่งนั้นได้ 3) เทพสังหรณ์-เทวดานา ข่าวนาบอกอาจเป็นข่าวดีหรือข่าวร้ายก็ได้ 4) ธาตุกำเริบ-ร่างกายไม่ปกติ อาจทำให้ฝันไปได้แปลก ๆ เช่น คนที่จะตายด้วยอุบัติเหตุมักฝันอะไรบางอย่างที่ทำให้เจ้าตัวไม่สบายใจ หรือมีความสังหรณ์ใจแปลก ๆ นั้นแสดงถึงอิทธิพลแห่งกรรมซึ่งเตือนบุคคลผู้นั้นล่วงหน้าก่อน เพราะบุคคลพวกนี้ทำกุศลกรรมไว้มากในชาติก่อนๆ กุศลกรรมนั้นยังมีแรงให้ผลอยู่ ส่วนกรรมชั่วที่เขาทำใหม่ ยังไม่ทันให้ผลมาตรฐานความดีความชั่ว ดังที่พระพุทธเจ้าทรงให้แนวคิดไว้ว่า กรรมใดทำแล้วไม่เดือดร้อนภายหลัง กรรมนั้นดีบุคคลทำกรรมใดแล้วเดือดร้อนภายหลังกรรมนั้นไม่ดี (ขุ.ธ. (ไทย) 0 (48/67/15) เมื่อกรรมชั่วยังไม่ให้ผล คนชั่วอาจเห็นกรรมชั่วเป็นกรรมดี แต่เมื่อกรรมชั่วให้ผล เขาย่อมเห็นกรรมชั่วว่าเป็นกรรมชั่ว ส่วนคนดีอาจเห็นกรรมดีเป็นกรรมชั่วเมื่อกรรมดียังไม่ให้ผล แต่เมื่อใดกรรมดีให้ผลเมื่อนั้นเขาย่อมเห็นกรรมดีเป็นกรรมดี (ขุ.ธ. (ไทย) 48/67/15) เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรจะดูถูกกรรมแม้เพียงเล็กน้อยว่าจะไม่ให้ผล หรือไม่ควรที่จะเห็นว่า กรรมนี้เป็นเพียงกรรมดีเล็กน้อยไม่ทำก็ได้ทำแต่กรรมใหญ่ๆ สำคัญๆ เนื่องจากกรรมดีทุกอย่างสมควรจะกระทำทั้งสิ้นไม่มียกเว้น โดยเฉพาะกรรมดีนั้นถ้าได้หว่านลงในเนื้อนาที่ดีเลิศ ดังที่พระสารีบุตร แสดงกรรมไว้ 11 อย่าง (ขุ.ป. (ไทย) 398-397/135-134/31) คือ 1) กรรมได้มีแล้ว วิกากของกรรมได้มีแล้ว หมายความว่า กรรมที่ทำแล้วในอดีตภพก็ให้วิกากแล้วในอดีตภพที่ทำนั้นเอง 1) อโหสิ กรรมได้มีแล้ว วิกากของกรรมไม่ได้มีแล้วหมายความว่า กรรมที่ทำแล้วในอดีตแต่ไม่ได้ให้ผลในอดีต 3) กรรมได้มีแล้ว วิกากของกรรมมีอยู่ คือ กรรมได้ทำแล้วในอดีตย่อมให้ผลในปัจจุบัน (ชาตินี้) 4) กรรมได้มีแล้ว วิกากของกรรมไม่มีอยู่ คือ กรรมที่ทำแล้วในอดีตแต่ไม่ได้โอกาสให้ผลในปัจจุบันเพราะปัจจัยบกพร่องหรือปรีนิพพานไปแล้วในอดีต 5) กรรมได้มีแล้ว วิกากของกรรมมี หมายถึงกรรมที่ทำแล้วในอดีต จักให้ผลในอนาคต 6) กรรมได้มีแล้ว วิกากของกรรมจักไม่มี หมายถึง กรรมที่ทำแล้วในอดีต อันจักให้วิกากในอนาคตแต่เลยเวลาให้วิกากของตนไปแล้วจึงหมดโอกาสให้ผลก็ดี กรรมอดีตที่จะให้ผลในอนาคตไกลแต่ผู้ทำบรรลุเป็น

พระอรหันต์ ปรินิพพานไปเสียก่อนที่จะถึงเวลานั้นก็ดี นี่ชื่อว่ากรรมได้มีแล้ววิบากของกรรมจักไม่มี พระสารีบุตรท่านแสดงกรรมอดีต 6 อย่างข้างต้นที่ให้วิบากในอดีตได้ 1 ไม่ได้ 1 ให้วิบากในปัจจุบันได้ 1 ไม่ได้ 1 ให้วิบากในอนาคตได้ 1 ไม่ได้ 7 1) กรรมมีอยู่ วิบากของกรรมมีอยู่ หมายถึงกรรม ที่ทำในปัจจุบันแล้วให้ผลในปัจจุบันนั่นเอง 8) กรรมมีอยู่ วิบากของกรรมไม่มีอยู่ หมายถึงกรรมที่ทำ ในปัจจุบันแต่ไม่ให้ผลในปัจจุบัน เพราะปัจจัยบกพร่องจึงหมดโอกาสที่จะให้ผลที่ดี หรือกรรมที่ทำใน ปัจจุบันนี้และจะให้ผลในปัจจุบันเช่นกัน แต่ผู้ทำบรรลุปะเป็นพระอรหันต์ ปรินิพพานไปเสียก่อนก็ดี 9) กรรมมีอยู่ วิบากของกรรมจักมี หมายถึงกรรมที่ทำในปัจจุบันที่เป็นอุปปัชชเวทนิยกรรมและอุปปรา ปริยเวทนิยกรรมที่จะให้วิบากในอนาคต 10) กรรมมีอยู่ วิบากของกรรมจักไม่มี หมายถึง กรรมที่ทำ ในปัจจุบันที่เป็นอุปปัชชเวทนิยกรรมที่จะให้วิบากในภพถัดไปแต่ปัจจัยบกพร่องจึงไม่อาจให้วิบากได้ ก็ดี กรรมที่ทำในปัจจุบันที่เป็นอุปปราปริยเวทนิยกรรมอันจักให้วิบากในอนาคตไกลแต่ผู้ทำบรรลุปะเป็น พระอรหันต์ ปรินิพพานเสียก่อนที่จะถึงเวลานั้นก็ดี ดังที่พระสารีบุตรแสดงกรรมปัจจุบัน 4 อย่าง ที่ ให้วิบากในปัจจุบันได้ 1 ไม่ได้ 1 ที่ให้วิบากในอนาคตได้ 1 ไม่ได้ 11 1) กรรมจักมี วิบากของกรรมจัก มี หมายถึง กรรมที่ทำในอนาคตแล้วให้วิบากในอนาคต และ 11) กรรมจักมี วิบากของกรรมจักไม่มี หมายถึง กรรมที่ทำในอนาคตอันจะให้ผลในอนาคต แต่ปัจจัยบกพร่องพระสารีบุตรแสดงกรรมใน อนาคต 1 อย่าง ที่จักให้วิบากในอนาคตได้ 1 ไม่ได้ 1

นอกจากนี้ ในสัปบุริสธรรม 7 ธรรมของคนดี เป็นทรัพย์ภายใน ได้แก่ 1) เชื่อสิ่งที่ควร เชื่อ (ศรัทธา) 1) รักษากายวาจาให้เรียบร้อย (ศีล) 3) ละอายต่อบาปทุจริต (หิริ) 4) เกรงกลัวต่อบาป ทุจริต (โอตตปปะ) 5) สดับตรับฟังหรือเล่าเรียนมาก (พาหุสัจจะ) 6) รู้จักเสียสละ (จาคะ) และ 7) มี ปัญญาอรบรู้อะไรที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ (ปัญญา) จะเห็นได้ว่า ทรัพย์ภายในหรือทรัพย์ ประเสริฐที่เรียกว่าอริยทรัพย์นี้แล้ว ทรัพย์ภายนอกย่อมจะหลั่งไหลมาเอง (สุชีพ ปุญญาณูปภาพ, 119-18 :15411)

นอกจากนี้ ในธัญยานิสสูตร มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ความว่า พระสารีบุตรได้ ทราบว่า ธัญยานิพราหมณ์เป็นสุขสบายดี แต่ว่าภรรยาผู้มีศรัทธาตายแล้ว ไปได้ภรรยาใหม่เป็นผู้ ไม่มีศรัทธา ทำให้ธัญยานิพราหมณ์อาศัยพระราชาท้าว กล่าวคือ พระราชารับสั่งให้เขาไปน ข้าว กล้าบางส่วนจากประชาชนโดยไม่เบียดเบียนให้เดือดร้อน แต่ธัญยานิพราหมณ์กลับไปเบียดเบียน ประชาชนให้เดือดร้อนโดยอ้างว่าเป็นคำสั่งของพระราชา ครั้นได้ข้าวกล้ามาแล้วก็นำส่วนใหญ่กลับ บ้านนำไปถวายพระราชาเพียงเล็กน้อย พระสารีบุตรจึงไปโปรดธัญยานิพราหมณ์ว่า บุคคลบาง คนในโลกนี้ประพฤติดุชธรรมเพราะเหตุบุตรและภรรยา เพราะเหตุแห่งทาสกรรมกรและคนรับใช้ เพราะเหตุแห่งมิตร อามาตย์ ญาติสาโลหิต เพราะเหตุแห่งแขกผู้จรมาเพราะเหตุแห่งบรรพบุรุษผู้ล่วง ลับไปแล้ว เพราะเหตุแห่งเทวดา เพราะเหตุแห่งพรราชา เพราะเหตุการณ์ทำนุบำรุงร่างกายของตน

ให้เจริญ บุคคลนั้นย่อมตกรก ขึ้นชื่อว่ากรรมชั่วแล้วเมื่อทำลงไป ไม่ว่าจะทำเพื่อใคร ผลของการกระทำนั้นตกอยู่แก่เราเอง ไม่ได้ตกอยู่แก่บุคคลที่เราทำเพื่อเขา ต่อมาธรรมาธิปราชญ์ปวญเป็นใช้หนักได้รับความทราบเป็นยิ่งนักจึงให้คนไปนิมนต์พระสารีบุตรมา พระสารีบุตรได้เปรียบเทียบการเกิดในภพไหนจะดีกว่ากัน ท่านสารีบุตรคิดว่าพราหมณ์นี้น้อมใจไปในพรหมโลกจึงให้พราหมณ์ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เมื่อพราหมณ์สิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดในพรหมโลกชั้นต่ำ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามว่าเหตุใดจึงแนะนำพราหมณ์เพียงเท่านั้นพระสารีบุตรจึงไปแสดงอริยสัจ 4 แก่พราหมณ์ในพรหมโลก (ม.ม. (ไทย) 571-567/453-445/13) เพื่อทดสอบเรื่องกรรม ได้แก่ 1) เด็กในครอบครัวเดียวกัน เกิดจากพ่อแม่เดียวกัน หรือเด็กแฝด อยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างเดียวกัน อุปนิสัยก็แตกต่างกันแสดงว่าร่องรอยในอดีตของเขาไม่เหมือนกัน แสดงว่าเขาเคยสร้างกรรมมาไม่เหมือนกัน ไม่เท่ากัน ผลที่แสดงออกมาในชาตินี้จึงไม่เหมือนกัน (พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวิณโณ), 71 :1541) บางคนมีความโน้มเอียงทางดนตรี บางคนมีความสามารถทางศิลปะ บางคนมีความถนัดทางศาสนา แสดงว่าสิ่งนั้นในอดีตมีเชื้อสัมพันธ์มาถึงปัจจุบัน 1) สันดานเดิมที่ติดมาจากชาติก่อนอาจจะดีหรือชั่วก็ได้ เด็กบางคนมีพ่อแม่ดี แต่ตัวเด็กเองดีไม่ได้ เนื่องมาจากการสั่งสมไว้เป็นเวลานานจนไม่อาจขัดเกลาให้เปลี่ยนแปลงไปในทางดีได้ในชาติเดียว เด็กบางคนมีพ่อแม่เลวแต่ตัวเด็กไม่เลวตามเพราะอุปนิสัยสันดานดีอันสืบเนื่องมาจากชาติก่อนของเขาแน่นหนามั่นคงมาก อิทธิพลแห่งสิ่งแวดล้อมที่เลวไม่อาจครอบงำได้ 3) เด็กอัจฉริยะ เป็นการแสดงถึงร่องรอยแห่งความทรงจำ ในอดีตที่เห็นได้ชัดที่สุดแสดงว่าความชำนาญที่เขาสั่งสมไว้ในอดีตมิได้หายไปเลย เป็นคุณสมบัติติดตัวเขาอยู่ 4) หญิงที่มีลักษณะชายหรือชายที่มีลักษณะหญิงนั้น แสดงถึงความเคยชินในอดีต คือ มีอุปนิสัยและลักษณะของเพศเดิมติดมา ทำให้บางคนเกิดเป็นชายแต่ฮอร์โมนเพศหญิงมากกว่า แสดงว่าต้องมีเหตุในอดีตชาติทำให้เกิดผลในชาตินี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในที่หลายแห่งว่า คนที่ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏนั้น เคยเกิดเป็นชายบ้างหญิงบ้างมาแล้วอย่างนับไม่ถ้วน 5) ความหวาดกลัวที่อธิบายไม่ได้ เช่น บางคนกลัวน้ำทะเล ทั้ง ๆ ที่ในชาติปัจจุบันไม่เคย 4) เกี่ยวข้องกับน้ำทะเลมาเลย แสดงถึงความทรงจำในอดีตที่เขาเคยประสบมาในชาติก่อน เขาอาจเคยตายเพราะจมน้ำมาก่อน 6) มิตรภาพหรือความรักที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทันด่วน โดยไม่มีสาเหตุอะไรในปัจจุบันแสดงถึงความรักในอดีตที่เคยรักกันมาในชาติก่อนๆ ในทางตรงกันข้าม การเกลียดชังกันแสดงถึงความเป็นศัตรูกันมาก่อน 7) ความรู้สึกว่าตนเคยรู้จักบุคคลหรือสถานที่นั้นมาก่อนทั้ง ๆ ที่เพิ่งเห็นเป็นครั้งแรกในชีวิต 8) การสะกดจิตโดยนักจิตวิทยาสมัยปัจจุบันสามารถสะกดจิตให้คนระลึกถึงอดีตชาติ 9) เรื่องคนระลึกชาติได้ มีอยู่มากทุกทวีป ทุกศาสนา มีคนระลึกชาติได้ การระลึกชาติได้เกิดจากความเชื่อว่ามีสังสารวัฏ หากแต่เป็นความจริงตามธรรมชาติที่อาจเกิดแก่ใครก็ได้ที่มีระยะเวลาระหว่างภพเก่ากับภพใหม่สั้นมาก ทำให้ความทรงจำเรื่องเก่าๆ ยังแจ่มใสอยู่ แต่คนส่วนใหญ่ระลึกชาติไม่ได้ ทำให้ไม่สามารถพิจารณาผลเทียบกับเหตุ แต่หลัก

กรรมมีความยุติธรรมให้ผลไปตามหน้าที่ของมันอย่างเที่ยงตรงไม่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจไม่เข้าใจและความชอบไม่ชอบของใคร 10) พระพุทธเจ้าทรงได้พระญาณที่เรียกว่า ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ แปลว่า พระญาณที่สามารถระลึกถึงเหตุการณ์ในชาติก่อนได้ พระองค์ทรงได้ญาณนี้โดยการบำเพ็ญเพียรทางจิตพระองค์ตรัสว่า ใครก็ตามที่ดำเนินตามทางนี้ก็จะสามารถได้รับผลเช่นเดียวกับพระองค์ แสดงว่าทุกคนสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง และ 11) ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีเรื่องอันแสดงถึงการเวียนว่ายตายเกิดอยู่มากมาย

กล่าวสรุปได้ว่า การกระทำที่เรียกว่า “กรรม” ที่เรียกว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ต้องการมุ่งให้บุคคลทำแต่ความดีหลีกเลี่ยงความชั่ว รู้จักพึ่งตนเอง ขยันทำกิจการ ไม่เกียจคร้าน ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ไม่สร้างวิมานในอากาศ ประสงค์สิ่งใดก็ลงมือทำ เพื่อให้เป็นจริงตามปรารถนาเมื่อมีอุปสรรคเกิดขึ้นก็ไม่ย่อท้อ พยายามหาทางแก้ไขและต่อสู้จนประสบความสำเร็จ คนประเภทนี้แม้จะเกิดมายากจน เพราะอำนาจของกรรมชั่วที่ทำไว้ในอดีต ก็มักจะสามารถสร้างตัวจนมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นด้วยอำนาจกรรมดีที่ทำในปัจจุบัน การทำ “กรรม” ไม่ว่าดีหรือชั่วตัวของบุคคลแต่ละคนนั้นจะเป็นผู้รับผลแห่งการกระทำของตน และไม่สามารถดัดกรรมหรือว่าสะเดาะเคราะห์ให้หมดหรือหายไปได้ ในพระพุทธศาสนาจึงมุ่งให้ศาสนิกหรือมนุษย์ทุกคนได้ตระหนักรู้ และชวนชวนหมั่นทำความดีทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ เป็นผู้ละอายชั่วเกรงกลัวต่อบาป ให้ตั้งกุศลจิตในกรรมดีอยู่เป็นนิจ “กรรม” จึงเป็นประจักษ์ตามตัวบุคคล อย่างไม่มีที่สิ้นสุดแม้แต่จะสิ้นภพแล้วก็ตาม ฉะนั้นในพระพุทธศาสนาจึงมุ่งให้มนุษย์สร้างแต่กรรมดี ไม่เห็นกรรมชั่วว่าเป็นสิ่งน้อยนิดเมื่อทำแล้วว่าเป็นไร และเห็นกรรมดีว่านิดหน่อยแล้วไม่ทำ เพราะกรรมนั้นล้วนส่งผลเป็นวิบากอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลาข้ามพ้นสติปัญญา วิสัยของมนุษย์ที่จะเข้าใจได้ เว้นเสียแต่พุทธวิสัย

บทสรุป

จากการวิเคราะห์เรื่อง “พระพุทธศาสนากับกฎแห่งกรรม” พบว่า เรื่อง กรรม ในพระพุทธศาสนาเน้นที่ “เจตนา” เป็นหัวใจสำคัญ กรรมคือการกระทำที่มีเจตนา ซึ่งอาจเกิดทางกาย วาจา หรือใจ โดยมีรากเหง้ามาจากกิเลส 3 อย่าง คือ โลภะ โทสะ และโมหะ เมื่อกระทำการกรรมใด กรรมนั้นย่อมก่อให้เกิดผลหรือ “วิบากกรรม” ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นทันทีที่เสมอไป แต่จะปรากฏเมื่อเหตุปัจจัยเหมาะสม อาจเป็นในปัจจุบัน อนาคต หรือภพชาติหน้า โดยมีการวินิจฉัยว่าเหตุการณ์ใดเป็นผลของกรรมหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ด้วยปัญญาและหลักโยนิโสมนสิการ ไม่ใช่ตัดสินด้วยความเชื่อเพียงลำพัง ตัวอย่างเช่น เด็กคนหนึ่งเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ อาจไม่ใช่ผลกรรมของบิดาเพียงอย่างเดียว หากพิจารณาตาม “นิยาม 5” ได้แก่ อุตุนิยาม พิชินิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยาม และธรรมนิยาม ก็อาจเป็นผลของปัจจัยทางธรรมชาติ

เช่น ถนนเส้นจากฝนตก ซึ่งเป็นอุตุนิยาม นอกจากนี้ ความเข้าใจเรื่องกรรมยังเกี่ยวโยงกับหลักสังสารวัฏ คือ การเวียนว่ายตายเกิดที่กรรมเป็นตัวกำหนด ผู้ที่กระทำความชั่วย่อมได้รับผลในชาติใดชาติหนึ่ง ส่วนผู้สร้างกรรมดีในปัจจุบัน ก็สามารถปลดปล่อยตนเองจากวัฏฏะนี้ได้ พระพุทธศาสนาเสนอแนวทางหลุดพ้นจากกรรมด้วยการปฏิบัติตาม “ไตรสิกขา” ได้แก่ ศีล เพื่อระงับอกุศลกรรม สมาธิ เพื่อขัดเกลาจิตใจ และ ปัญญา เพื่อเข้าใจสังขารอันนำไปสู่การหลุดพ้นท้ายที่สุด กรรมจึงไม่ใช่เครื่องกำหนดชะตาชีวิตอย่างตายตัว หากแต่เป็น กระจกสะท้อนความรับผิดชอบของมนุษย์ต่อการกระทำของตน การกระทำใดที่มีเจตนา ย่อมติดตามตัวไป ไม่อาจสะเดาะเคราะห์หรือยกเลิกผลได้ แต่สามารถเปลี่ยนอนาคตได้ด้วยการสร้างกรรมดีอย่างตั้งใจทั้งในที่ลับและที่แจ้ง โดยยึดมั่นในคุณธรรม และมุ่งพัฒนาตนเองอย่างไม่ย่อท้อ นี่คือหัวใจของพระพุทธศาสนาในการเข้าใจ “กฎแห่งกรรม” อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์. (1534). **หยั่งลงสู่พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ธัมมวัฑฒ์ ภิกขุ. (1541). **กรรมลิขิต**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เซเวน พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (1541). **ข้อพิสูจน์เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โสภณสาร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (1538). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (1537). **กรรม นรก สวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (1558). **ประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พุทธทาสภิกขุ. (นามแฝง). (มปป). **กฎแห่งกรรมตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (1535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (1539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- _____. (1556). อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 1541**. พิมพ์ครั้งที่ 13.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา. (1516).
- วสิน อินทสระ. (1540). **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (1540). **พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (1541). **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.